

**R. P. Sebast. Izquierdo Alcarazensis Soc. Iesv, svpremis
Inquisitionis Senatvs Censoris, Et Olim Complvti SS.
Theologiæ Professoris. Pharvs Scientiarvm**

Izquierdo, Sebastián

Lugduni, 1659

Quæst. 22. Vtrum eus aut alia transcendentia vniuoca sint, aut analogae
comparatione eorum, quæ dicuntur transcendere.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95620](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95620)

ex parte termini actus essendi substantiui valde sunt dissimilia. Quo sensu censendi sunt accipere *ens* quotquot docent Deo, & creaturis rationem entis communem dari non posse.

- 443 Secundò colliges. *Ens* sumptum immediatè pro essente quidpiam essentiale partiale, & pro essente quidpiam essentiale totale vnum conceptum vtrique communem significare non posse: quia essentia partialis, & essentia totalis, quæ termini sunt actus essendi, dissimiles sunt inter se. Idemque eneniet, si sumatur *ens* immediatè pro singulis essentis partialibus, siue partibus essentia in speciali, quarum vna est genus, alia differentia, alia prædicabile mixtum, alia anonymum, iuxta dicta q. 7. Similiterque de similibus calibus ratiocinandum est.

Propositio 4.

- 444 Quodlibet aliorum prædicatorum transcendentium, quæ recensimus *quæst.* 20. conceptus quidam est obiectiue vnus, atque communis omnibus rebus, earumque partibus seu physicis, seu metaphysicis, quas transcendere dicitur.

Quoniam ibi non de transcendentia nominum, sed de transcendentia prædicabilium obiectiuorum significatorum per nomina egimus. Impossibile autem est vt aliquod prædicabile obiectiuum transcendens sit aliquo ex modis recensitis in ea quæstione, nisi sit vnum, & commune iis omnibus, quæ transcendere dicitur, siquidem aliquod prædicatum transcendere plura subiecta aliud non est, quàm idem reperiri in singulis, siue singulis conuenire eà ratione, quâ vnus, & idem conceptus vniuersalis, siue communis iis omnibus, quibus est communis, conuenire, siue in eis reperiri dicitur, iuxta doctrinam supra statutam *quæst.* 6. Et quidem sicut ad transcendentiam nominis vnitas nominis requiritur, vt est notissimum, ita ad transcendentiam prædicati obiectiui significati per nomen, vnitas ipsius prædicati requiritur necesse est. Quoties igitur aliquod prædicatum obiectiuum aliquo genere transcendentia transcendens adstruitur, non potest non illud pariter vnum & commune pluribus adstrui. Quodlibet ergo prædicatum obiectiuum transcendens ex recensitis dicta q. 20. hoc ipso, quod aliquomodo transcendens sit, iuxta ibi dicta, non potest non esse obiectiue vnus, atque commune omnibus rebus, & earum partibus, quas transcendere dicitur, vt propositio nostra fert.

- 445 Restabat modò quædam consecutaria ex dictis in hac quæstione colligere, ea tamen magis commodè colliguntur post resolutionem sequentis.

QVÆSTIO XXII.

Vtrum ens, & alia transcendentia vniuoca sint, aut analogæ comparatione eorum, quæ dicuntur transcendere?

- 446 **E**ssè analogæ, & non vniuocæ censent, quotquot illis negant conceptum obiectiuum communem, quos *quæst. præced.* citauimus. Ex alijs verò, qui talem conceptum concedunt, pariter censent esse analogæ, & non vniuocæ. *Sour. disp.* 28. *Metaphysica*, *sect.* 3. loquens de ente proptèr com-

muni Deo, & creatoris, & *disp.* 32. *sect.* 2. loquens de ente proptèr communi substantia, & accidenti. Estque sententia communis inter Thomistas, quam etiam tenent Petrus Huradus *disp.* 9. *Logica*, *sect.* 3. & alij. Cæterum ens, & cætera huiusmodi prædicata vniuocæ esse comparatione eorum omnium, quibus conueniunt, sententia est etiam satis communis inter Nominales, & Scotistas. Eam tenent Ocham in 1. *disp.* 2. q. 4. Gabriel. *ibidem*. Gregor. q. 8. Scotus in 1. *disp.* 3. q. 1. & 3. & in 3. *disp.* 8. q. 2. Licher. & Tartaretus *ibidem*. Anton. Andræ. 4. *Metaphysica*, q. 1. Trombet. q. 2. Rada controu. 21. Phil. Faber *Theorem.* 95. Metine. in *Logica*, cap. 1. *categ. disput.* 2. *quæst.* 3. & alij tum Nominales, tum Scotistæ. Quibus accedunt Arriag. *disp.* 11. *Logica*, *sect.* 2. & sequentibus. Oued. *contr.* 1. *Metaphysica*, *punct.* 8. & alij multi Recentiores. Agunt autem omnes isti Auctores de ente proptèr communi omnibus entibus realibus. Tantumdemque proinde censendi sunt velle de cæteris huiusmodi prædicatis.

Pro resolutione huius quæstionis duas necessesse est præmittere hypothesas ad explicandum quænam æquiuocæ, quænam vniuocæ, & quænam analogæ dicantur.

Hypothesis 1.

Æquiuocæ dicuntur ea quorum nomen solum commune est; ratio verò substantia nomini accommodata diuersa. Vniuocæ ea dicuntur; quorum & nomen commune est, & ratio substantia nomini accommodata eadem est. Denominatiua ea dicuntur, quæ ab aliquo nomini appellationem habent, solo differentia casu.

Verba sunt Aristoteli in lib. *Prædicam.* 1. *part.* quam de Antepædicamentis vocant cap. 1. Circa quæ notandum est primò ex Ammonio, Simplicio, Boetio, & alijs, quadrifariam posse se habere aliqua duo penes nomen, & rationem obiectiuam per nomen significatam: aut enim ea conueniunt nomine, & ratione, & dicuntur synonyma, seu vniuocæ; aut vtroque dissident, & dicuntur eteronyma, seu diuersiuocæ; aut nomine conueniunt, & ratione discrepant, & appellantur homonyma, seu æquiuocæ; aut denique ratio vtriusque est eadem, nomina autem plura, vocanturque Polyonyma, seu multiuocæ, quauis hæc (vt notat Simplicius, & vsus communis ostendit) synonyma appellari soleant. Ex quibus primum tantum, & tertium genus definit Arist. *hoc loco*.

Secundò notandum est æquiuocæ, vniuocæ, & denominatiua tam dici de nominibus significatis, quàm de rebus, siue obiectis significatis, distinctionis tamen gratiâ, nomina dici solent æquiuocæ æquiuocantia, vniuocæ vniuocantia, & denominatiua denominantia. Res verò, siue obiecta per talia nomina significata; æquiuocæ æquiuocata, vniuocæ vniuocata, & denominatiua denominata. Pariterque loquendum venit de analogis; quæ pariter etiam dicuntur tum de nominibus, tum de rebus per nomina significatis. Aristoteles autem in præfenti æquiuocæ æquiuocata, & vniuocæ vniuocata definit, vt ex ipsis verbis patet; denominatiuaque itidem denominata definire censendus est quidquid nonnulli contradicant tum quia aliàs inconfuenter procederet. Tum quia obiecta denominata sunt haud dubiè, de quibus dicit sumere appellationem nominis ab aliquo, à quo, quod ad nomen ipsum attinet, solo casu differunt.

Tertiò

450 Tertiò notandum est non solum nomen strictè sumptum, sed verbum item, & participium, & alia vocabula posse esse æquiuoca, aut vniuoca, aut etiam analogà. Quocirca in definitionibus datur nomen latè sumitur pro vocabulo. Tamen si denominatiua solum possint esse nomina, aut participia: quia eorum obiectum est concretum ex subiecto, & formà, à quâ sumit denominationem, quod per solum nomen, aut participium significabile est.

451 Quartò notandum est vocabula significare res non prout in se sunt, sed prout à nobis concipiuntur, siue prout sunt in mente nostrà obiectiue: assumimus enim illa ad notificandum aliis, quod à nobis conceptum est. Vnde fit ut nos vocabulis uti solere ad eandem rem significandam, quot de eà formamus conceptus obiectiue diuersos, & vice versà, plures res per vnum vocabulum solere à nobis significari, quando illæ omnes in mentem nostram sub vnum cadunt conceptum obiectiuium. Tamen si etiam solat contingere, vt & plures conceptus obiectiue diuersi, siue eiusdem rei siue plurium per vnum à nobis vocabulum soleant significari, & per vocabula etiam plura vnus, & idem obiectiuius conceptus. Qui idem quatuor casus sunt, quos ex Ammonio, Boetio, & aliis notat, 1. retulimus.

452 Igitur æquiuoca dicuntur ea iuxta Arist. quæ cum in mente nostrà obiectiue diuersa sint, seu dissimilia, per vnum nihilominus vocabulum significanda veniunt quoad ipsos conceptus obiectiuos dissimiles, quos in mente nostrà fortuntur. Id enim ipsum est eorum solum nomen, id est, vocabulum esse commune, & rationem substantiæ nomini accommodatam, id est, rationem obiectiue essentia: siue essentiam obiectiuam, ad quam significandam nomen assumitur, esse diuersam. Vniuoca autem dicuntur iuxta eundem Philosophum, quæ & adunantur in mente nostrà sub vno conceptu communi, & per vnum vocabulum quoad talem conceptum significanda veniunt. Hoc enim est eorum nomen, id est, vocabulum esse commune, & rationem substantiæ nemini accommodatam, id est, essentiam obiectiuam significatam per tale nomen esse eandem.

453 Ex quo patet primò vocabulum æquiuocum respondens obiectis æquiuocis definitis ab Arist. aliud esse, quod ita plures diuersos conceptus obiectiuos significat quasi in actu primo, vt modò pro vno, modò pro alio significando in actu secundo usurpatur; quale est nomen *Gallus*, quod modò ad auem significandam, modò ad significandum hominem natione Francum usurpatur, & alia huiusmodi. Ad æquiuocationem enim vocabuli non satis est significare plura quatumuis diuersa, si ita in actu primo omnia illa significet, vt & in actu secundo pro omnibus illis significandis simul sumatur. Vt sic enim significat illa per modum vnius, atque adeo vniuocè, cuiusmodi sunt nomina ista *binarium*, *quaternarium*, *multitudo*, *numerus*, & similia.

454 Secundò patet vocabulum vniuocum respondens obiectis vniuocis ab Arist. definitis illud esse, quod ita significat vnum conceptum obiectiuum multis communem, vt ad ipsum significandum sumatur, semper, siue ille consideretur in statu abstractionis adunatus, quo pactum multis communis est, siue in statu contractionis distributus iam, & contractus ad ipsa multa, semper tamen in illis, aut idem logicè, aut purè, & exactè similis iuxta doctrinà de conceptu vniuersali traditâ *supr. q. 4 & 6*. Tale est nomen *animal*, quod & de animali in cõmuni, & de anima

Pharus scientiarum, Tom. II.

li reperto in homine, & de animali reperto in leone, de cæterisque animalibus, quâ talibus vniuocè dicitur. Cæterum præter vocabula vniuoca multis communia, quæcumque vocabula significant vnicum conceptum obiectiuum quantumuis singularem, & non communem pluribus, vniuoca dicenda sunt, hoc ipso, quod vnum conceptum obiectiuum significant, & non plures diuersos, quod enim talis conceptus in vnicâ re dumtaxat reperitur, aut pluribus communis sit, ad rationem vocabuli vniuoci nihil interesse videtur.

455 Iam verò denominatiua dicuntur ab Arist. concreta adiectiua, quorum nomina suam originem, suamve ethymologiam trahunt à nominibus formarum eorumdem concretorum ab illisque solo casu, siue cadentiâ, hoc est, quoad vltimas syllabas differunt, quæ forma propterea formæ denominantes vocari solent. Sic concretum, atque etiam nomen adiectiuum *Grammaticus* denominatiuum est à *Grammaticâ*, *album* ab *albedine* patetque similia. Hinc tamen iam vniuersaliter vsu introductum est, vt subiectum cuiusvis omnino concreti adiectiui à formâ ipsius concreti denominari dicatur, atque adeo etiam à fundamentis, quæcumque illa sint, vnde nostro modo concipiendi desumitur, siue concipitur talis forma, siue per modum actus significabilis per verbum, siue aliter concipiatur, ipsaque seu forma, seu fundamenta formæ denominare dicuntur ipsum subiectum; quin imò omne prædicatum accidentale adiciens aliquid subiecto iuxta diuisionem factam prædicatorum accidentalium, & essentialium *supr. q. 7*. denominatio dicitur conueniens, aut attributa subiecto, siue illud per modum concreti adiectiui verbo substantiuo esse interposito de tali subiecto prædicetur, siue per modum actus significati per quoduis aliud verbum. Et hæc quidè, quantumuis sint inter se diuersa nomina obiecti prout denominati, ipsiusve denominationis, & formæ, aut fundamentorum denominatiuum. Vnde rursus efficitur vt denominatio easdem subeat diuisiones, quas prædicatum accidentale subit, iuxta dicta loco citato. Quocirca alia dicitur denominatio extrinseca, alia semitrinseca, alia intrinseca, alia physica, alia metaphysica, &c. Sic à contractu matrimonij præterito dicitur denominari vir *maritus*, & femina *uxor*, ipsique conceptus mariti, & uxoris dicuntur denominationes conuenientes primæ viro secundæ feminae. Sic ab actu odi Dei concepto ab homine cum libertate dicitur denominari homo ipse *peccator*, siue *peccans*, siue *peccare*, aut *peccauisse*: ipsique conceptus, seu prædicata significata per hæc nomina *peccator*, *peccans*, *peccat*, aut *peccauit*, dicuntur denominationes tali homini conuenientes; & in cæteris pariter.

456 Disputant autem hic non pauci, vtrum denominatiua, quæ Arist. definiunt, æquiuoca sint, aut vniuoca, aut medium quid inter illa extrema: & nonnulli quidem esse ea vniuoca asseuerant. Pleriq; verò, è quibus sunt Tolet. Conimb. & Rub. cum aliis ad cap. citatum Arist. cõsent ea neque esse vniuoca, neque æquiuoca, sed quasi medium inter illa: quia alioquin, inquit, non adiunxisset ea Arist. vniuocis, & æquiuocis in eodem capite vt membrum diuersum ab illis. Ego cõseco denominationum alia quidem vniuoca, & alia æquiuoca dari posse, atque de facto etiam dari. Quot iure Arist. ea vniuocis, & æquiuocis iunxit. Quæ enim pertinent ad classem prædicabilium accidentalium, cum iure inter vniuersalia recenseantur tanquam propriæ species vniuersalis in cõmuni, abs iure à classe

I vniuoc

vniucorum remouentur, cum omne vniuersale eo ipso secundum omnes sit vniucum. Præterquam quod aptissime conuenit illis definitio vniucorum tradita ab Arist. Equiuoca autem ea omnia denominatiua erunt, quæ nominis sui appellationem habuerint ab aliquo vocabulo æquiuoco: qualia sunt *iustus à iustitia, iniustus ab iniustitia*, & similia. *Iustitia* enim æquiuocè sumitur modò pro virtute speciali iustitiæ, modò pro sanctitate; pariterque *iniustitia* modò pro peccato speciali, modò pro quouis generatim. Atque adeo etiam sub denominatione *iustus* æquiuocè veniunt modò sanctus, modò seruans vnicuique ius suum; pariter sub *iniustus* modò lædens ius alienum, modò peccator.

Hypothesis 2.

457 Analogia, quæ medium locum inter æquiuoca, & vniuoca communiter habere dicuntur, solum nomen commune habent, conceptum verò obiectiuium per nomen significatum non item.

Pro intelligentiâ huius hypothesi notandum est primò analogiam propriè sumptam similitudinem habitudinum binorum extremorum inter se dissimilium esse; ita quidem ut quando vnum se habet ad vnum, sicut aliud ad aliud, tunc inter illa bina extrema analogia repetiri dicatur, quantumvis ea inter se dissimilia sint. Quocirca Mathematicorum proportionalitas, quæ similitudo est proportionum binarum quantitatum plerumque inter se dissimilium, analogia græcè dicitur. Talis est quæ reperitur inter proportionem horum binorum numerorum 8. 4. & 6. 3. Nam sicut se habet 8 ad 4, ita se habet 6 ad 3, nempe 8 duplam proportionem habet cum 4, similiterque 6 cum 3, tamen numeri ipsi omnes inter se sunt dissimiles; de quo plura videri possunt à nobis *suo loco* dicenda; ubi de quantitate. Hinc fit similitudinem habitudinum binorum extremorum inter se dissimilium, in quâ consistit analogia, non exactam, & putam (qualis requiritur ad adunanda per rationem sub vno conceptu vniuersali extrema similia, iuxta doctrinam suprà statutam *quæstione octaua*,) sed temperatam, mixtamque cum aliquâ dissimilitudine esse, iuxta dicta ibidem. Quippe habitudines extremorum inter se dissimilium, quæ ab ipsis extremis, aut ab aliquibus eorum realiter distinctæ non sunt, eo ipso non possunt realiter exactè, & purè similes esse. Tamen per rationem nostram interdum mediâ abstractione seu præcisione ab omni dissimilitudine exuta exactè, & purè similes in mente nostrâ obiectiue soleant euadere, ut in proportionalitatibus mathematicis euenit. Eo tamen casu non tam analogiam, quam vnitatem specificam dicuntur habere inter se. Analogia enim non in quâvis similitudine habitudinum binorum extremorum consistit, sed solum in temperatâ, mixtâque cum aliquâ dissimilitudine. Vnde rursus effectum est, ut nomen *analogia* non tantum pro similitudine habitudinum binorum extremorum, sed etiam pro similitudine quorumvis extremorum simplicium accipi solear, dummodò talis similitudo non puta, & exacta, sed temperata, & mixta cum aliquâ dissimilitudine sit.

458 Secundò notandum est. Ab interpretibus Aristotelis, ab aliisque Logicis communiter multifariam diuidi æquiuoca. Primò in æquiuoca à casu, siue à fortunâ, & in æquiuoca à consilio. *Æquiuoca* à casu dicuntur, quibus vocabulum æquiuocum casui, & fortuitò impositum est, nullâ eo-

rum consideratione habitâ; nullâque eorum habitudine præbente fundamentum, aut ansam. Hoc pacto sunt æquiuoca homo Francus, & auis prope significata nomine *Gallus*. *Æquiuoca* verò à consilio appellantur, quibus ex industria ob motuum aliquod se habens ex parteterum vocabulum æquiuocum est impositum. Hæc ab aliquibus vniuersaliter appellantur analogia. Ab aliis tamen iterum diuiduntur in purè æquiuoca, & analogia. Appellantur purè æquiuoca, quando motuum imponendi eis idem vocabulum aliunde quàm ab ipsis desumitur, analogia verò quando ab ipsis. Si quis enim, vel in memoriâ sui patris, qui vocabatur Carolus, vel sub spe patrocini S. Caroli, Carolum iubet filium vocari, tale nomen, inquit, purè est æquiuocum, purèque subinde æquiuoca sunt significata eius vel à memoriâ, vel ab spe. Quando verò idè vocabulum pluribus citra vniucationem imponitur propter aliquam habitudinem inter ipsa repertâ, quæcunque ea sit, analogia, inquit, ea sunt, mediumque quoddam inter purè æquiuoca, & vniuoca tenent. Quocirca Rub. in *log. arit. de analog.* & cum eo alij analogia in communi definiunt. *Quorum nomen est commune, ratio verò substantia nomini accommodata neque omnino diuersa, neque omnino eadem.*

Porro analogia sic latè sumpta plerique in tria diuidunt membra: nempe in analogia secundum inæqualitatem, secundum attributionem, & secundum proportionem. Siue in analogia inæqualitatis, attributionis, & proportionalitatis; pariterque consequenter diuidunt analogiam. Analogiam inæqualitatis dicuntur habere omnia genera, quatenus inæqualiter perficiuntur per differentias. Hæc tamen, inquit statim ferè omnes, non est propria analogia: quia non excludit vniucationem, quam genera habent. Analogiam autem attributionis dicuntur habere illa multa, ad quorum vnum cetera aliquam habitudinem habent, eoque titulo vocabulum eius participant. Sic homo, pulsus, alimentum, pharmacum, & diæta sana dicuntur. Primariò quidem homo, quod in se sanitatem habet, secundariò verò pulsus, quod illam indicat; alimentum, quod illam causat; pharmacum, quod illam restituit; diæta, quod illam conseruat. Quoniam autem habitudines plurium ad vnum, à quo vocabulum participant, semper sunt aut effectus ad causam, aut causæ ad effectum in aliquo genere causæ. Idcirco non pauci hanc analogiam attributionis analogiam à causâ vocant, eamque per quatuor genera causarum subdiuidunt; nempe à causâ efficiente, à causâ finali, à materiali, à formali. Analogiam denique proportionalitatis eam dicunt, quam in notatione præcedente nos explicuimus. Qui verò nomine *analogia* similitudinem temperatam, seu mixtam simplicium extremorum, qualem habent homo viuus, & pictus, aliæque huiusmodi non comprehendunt, aliud membrum addunt analogiæ, quam vocant à similitudine, siue similitudinis. Sunt & alij, qui aliud præterea analogiæ membrum addiunt ex mixtione analogiæ attributionis, & proportionalitatis confurgens.

Tertiò notandum est Aristotelem analogiam proportionalitatis duntaxat, quæ sola propriè loquendo, analogia est, agnouisse; atque adeo ea solum extrema vocasse analogia, quæ propter illam eodem nomine nuncupantur. Ea verò, quæ modò analogia attributionis appellant, ipsum dicta ad vnum, vel ab vno appellare, ut videre est *lib. 4. Metaph. text. 2. & lib. 5. text. 12. & lib. 7. text. 14. & 15. & l. 12. text. 19. 12. & 23. & l. 2. Post. text. 23.*

lib. 1. *Eth.* cap. 6. Vbi ea, quæ dicuntur ad vnum, ab iis, quæ dicuntur secundum analogiam, discriminat, videturque indicare vtraque æquiuoca quædam esse, non tamen à casu. Id, quod supponere videtur. *lib. 7. Physic.* cap. 4. text. 3. dum ait. *Equiuocationum autem alie nimium distant, alie similitudinem quandam habent, alie sunt propinque, aut genere, aut similitudine rationis.* Et clarius in *lib. Prædicam.* cap. 1. Vbi definiens vniuoca, & æquiuoca nullâ speciali mentione, vel distinctione factâ eorum, quæ citra rationem communem eandem nomenclaturam habent, cuncta hæc sub æquiuocis comprehendisse videtur. Quocirca non abs mente Arist. æquiuoca sumpta vniuersè diuiseris primò in à casu, & à consilio. Secundo, quæ à consilio, in æquiuoca secundum habitudinem ad vnum, & æquiuoca secundum analogiam. Tertio, quæ secundum habitudinem ad vnum, in secundum habitudinem intrinsecam, & extrinsecam. Hæc namque membra complectuntur homonyma omnia commemorata, & explicata. Si tamen magis tibi arideret consentaneè ad diuisiones Modernorum expositas loqui, loquere iuxta beneplacitum, quia ad rem parum interest. Ego in hypothesi præfenti statuere intendo præter illa, quæ iuxta sententiam omnium vniuoca sunt, cætera quæ eodem vocabulo nuncupantur, siue ea æquiuoca, vniuersè, siue eorum quædam æquiuoca, & cætera analoga appellentur, solum vocabulum, non item rationem, siue conceptum obiectiuum significatum per illud habere communem.

451 Quod imprimis expressè docet Arist. de iis, quæ dicuntur ad vnum, analogiæ attributionis à Modernioribus appellantur *lib. 7. Met.* text. 14. & 15. & *lib. 1. Ethic.* cap. 6. & ferè vbi cumque de eis agit, idemque exprimit de analogis propriè dictis, quæ analoga proportionalitatis dicuntur in dicto cap. 6. *lib. 1. Ethic.* & supponit *lib. 5. Metaph.* text. 12. & tenent Caic. Ferrar. Deza, Perri. Fons. Vaz. Rub. & alij relati *suprà q. 21.* pro sententiâ negante conceptum communem entis, & locorum transcendentium, quæ analoga esse supponunt.

Deinde probatur ratione: quia conceptus obiectiuus significatus per vocabulum siue æquiuocum, siue analogum non est purè, & exactè similis in singulis analogatis. Igitur neque est adunabilis sub vno conceptu communi. Consequentia constat ex dictis q. 8. vbi ostendimus ea dumtaxat sub vno conceptum communem cadere posse, quæ exactè, & purè similia sunt inter se. Antecedens autem apertè imprimis ex terminis ipsis innotelet per singula quæque analogata discurrunt. Quis enim plane non videt, similitudinem repertam inter risum hominis & risum prati, inter acumen pipetis, & acumen gladij, inter pedem animalis, & pedem montis, inter caput hominis, & caput libri, inter aliaque huiusmodi analogata, esse temperatam, mixtamque cum dissimilitudine, non verò puram, & exactam, qualis inter duos calores, duas albedines, duos homines, aliaque eiusmodi extrema vniuoca repetiuntur? Deinde constat: quia audito nomine, quouis ex modis supradictis æquiuoco, aut analogo, vt sunt *sanus, militaris, acutus, suavis*, & similia non statim formamus conceptum rei significatæ, donec scimus, quo sensu à proferente accipitur *Sanus* quippe dici potest de homine, de pulso, de cibo, de aere, &c. *militaris* de homine, de equo, de veste, de gladio, &c. *acutus* de homine, de gladio, de alio, de accentu, &c. *Suavis* de cibo, de potu, de musica, de vento, &c. Atque ita quouisque scimus pro quo ex

Pharus Scientiarum, Tom. II.

hisce significatis, quoduis horum nominum sumetur, nominis solum, non item obiecti significati conceptum formamus, vt experientiâ constat. Formaremus autem, si huiusmodi nomina conceptum vnum suis analogatis communem significarent, vt formamus, quando audimus nomina vniuoca. Hæc satis pro hypothesi datâ. Alia autem, quæ de speciebus analogiæ explicatis ab Auctoribus disputantur, vt parum vtilia prætermittito; apud illos videri possunt.

Hisque ita suppositis, pergo ad resolutionem quæstionis.

Propositio 1.

Nomen *ens* sumptum tam pro existente, quàm pro 463 potente existere vniuocum est comparatione tum substantiarum, & accidentiũ, tum Dei & creaturarũ, quatenus entia nũcupantur in istâ entis acceptione.

Probatum primò: quia nomen *ens* ita vsurpatũ conceptum obiectiuum vnum, communemq; omnibus entibus significat, vt ex dictis q. 21 *prop. 1.* constat, sed nomen vnum conceptum obiectiuum pluribus communem significans eo ipso est vniuocum, si Aristotelicæ vniuocorũ definitioni receptæ ab omnibus standum sit, iuxta dicta *hypothesis. 1.* Ergo nomē *ens* ita vsurpatum comparatione omnium entium vniuocũ est.

Secundò probatur: quia supposito, quòd nomen 464 *ens* sumptũ in acceptione dictâ significat vnum conceptũ obiectiuum omnibus entibus communem, nõ potest esse respectu eorũ aut æquiuocũ, aut analogũ liquidem neque æquiuoca nomina, neque analoga significant vnum conceptum obiectiuum suis æquiuocatis, analogatisque communem, vt *hypothesis. 2.* statutum est. Relinquitur ergo vt sit vniuocum, quia nullum testatur aliud nominum genus, vt est notum.

Opponi tamen potest contrâ propositionem primò Aristoteles, qui *lib. 4. Metaph.* text. 2. & *lib. 7. text. 14. & 15.* ita pægalibi nomen *ens* à classe vniuocorũ excludit. Censet enim se habere nomen *ens* ad ens substantiale, & accidentale, sicut se habet nomen *sanum* ad animal sanum, & ad medicinam, vrianam, & cætera, quæ dicuntur sana, respectu quorum certum est nomen *sanum* non esse vniuocũ, sed analogum analogiæ attributionis, iuxta dicta *hypothesis. 2.* Quocirca tale etiam nomen *ens* esse S. Th. & cæteri interpretes Aristotelis vnanimiter censuerunt. Respondeo Aristotelem *locis citatis* aperissimè loqui de ente sumpto non pro existente, aut potente existere, vt nos illud sumimus modò, sed pro essente quidpiã (vt sic loquar) de quo nos *prop. 2. & 3.* & de quo proinde S. Th. cæteri; Peripatetici sèper loqui celsendi sunt. Quare nec Arist. nec S. Th. nec cæteri verè Peripatetici aduersantur propositioni nostræ.

Secundò opponunt aliqui Ratio entis abstracta à 466 Deo, & creaturis, & à substantiâ, & accidentibus prius est participabilis à Deo, quàm à creaturis, & prius à substantiâ, quàm ab accidentibus: quia Deus prius habet esse, quàm creatura, vt pote eorum causa; & substantia prius habet esse, quàm accidentia, vt pote etiam causa eorum. Creaturaq; subinde à Deo, & accidentia à substantiâ in suo esse dependent: ergo ens pro vt talem rationem significans de Deo, & creaturis, de substantiâ, & accidentibus non vniuocè, sed analogicè dicitur. Respondeo primò, hoc argumentum, si quid probat, probare vtiq; nullũ ferè nomen esse vniuocum eorũ, quæ citra omnè controuersiam vniuoca sunt. Cum enim inter se substantias, inter corpora, inter viuientia, inter animalia; & inter homines alia sint causæ aliorum, & omnis causa prior naturâ sit, quàm effectus, ratio communis substantiæ, corporis, viuientis, animalis, & hominis prius

prius à causis, quàm ab effectibus participabilis erit; subindeque nomina hæc tales rationes significantia *substantia, corpus, vivens, animal, homo*, respectu eorum, de quibus dicuntur, non vniuoca, sed analogæ erunt. Tantumdemque de similibus citra omne dubium vniuocis erit dicendum; quod est absurdum. Ex quo patet argumentum oppositum nihil probare. Respondeo ergo ad illud, secundum. Rationem entis abstractam à Deo, & creaturis, & à substantiâ, & accidentibus physicè quidè prius in Deo, quàm in creaturis, & in substantiâ, quàm in accidentibus reperiri, quâ prioritate Deus, quàm creaturæ, & substantiæ, quàm accidentia prior physicè est: quia talis ratio physicè aliud non est à Deo, & creaturis, & à substantiâ, & accidentibus. Logicè tamen, & metaphysicè consideratam in statu abstractionis, non prius à Deo, quàm à creaturis, nec prius à substantiâ, quàm ab accidentibus ex suo intrinseco conceptu participabilem esse: quia in eo statu equè est indifferens ad cuncta, quibus communis est, vtpotè præcisâ in eo statu ab omni eo, quo diuersificatur in singulis; atque adeo à rationibus causæ, & effectus, dependentiæ, & independentiæ &c. Ex quo patet nihil desiderari, quominus *ens* propterea talem rationem significans vniuocum sit. Adde. Si cū veritate obiectiua rationis entis stare possit, vt ea prius à Deo, quàm à creaturis, & à substantiâ, quàm ab accidentibus ex suo intrinseco conceptu participabilis esset; adhuc *ens* respectu eorum vniuocum fore: quia adhuc conueniret illi vniuocorum definitio, sed certè neutiquam potest stare. Fieret enim inde, vt ratio entis in Deo, & creaturis, in substantiâ, & accidentalibus non conciperetur à nobis purè, & exactè similis, propterea ad eius adunationem requiritur iuxta doctrinam supra statutam *quest. 8.*

467 Eiusdem farinae est argumentum aliud, quod aliqui faciunt prætendentes rationem entis communem Deo, & creaturis, substantiæ, & accidentibus inæqualiter ab illis participabilem esse, indeque inferentes nomen *ens* illam significans esse analogum. Ex dictis tamen circa præcedens faciliè hoc itidem ab vnoquoque & retorquetur in arguentes, & diluatur: quare in his præstandis non immoror.

468 Quarto obiciunt alij. Ratio entis transcendit per inclusionem metaphysicam vsque ad vltimas differentias Dei, & creaturarum, substantiarumque, & accidentium: ergo non potest esse simpliciter eadem in istis omnibus, adhuc logicè, vtpotè quorum differentia vltimæ diuersissima sunt, sed necessariò debet esse partim eadem, partim diuersa: ergo nomen *ens* propterea rationem significans non potest esse vniuocum, sed analogum necessariò esse debet. Respondeo primò hoc argumento æquè probati nomen *ens* non posse esse vniuocum respectu substantiarum seorsim, nec respectu viuientium, nec respectu animalium, nec respectu inferiorum cuiusvis cæterorum generum seorsim, vtpotè quorum differentia vltimæ, quas transcendit ratio entis, diuersissima sunt, quod tamen à communi Philosophorum consensu videtur alienum. Respondeo secundò negando rationem entis transcendere per inclusionem metaphysicam vsque ad vltimas differentias eorum, quibus communis est; id enim est falsum, vt constat ex dictis *q. 20. proposit. 1. 2. & 3.* quo penitus argumentum ruit. Respondeo tertio. Supposito, quod ratio entis sub vno conceptu obiectiuo omnibus entibus communi sit adunabilis, vt in argumento supponitur, non posse non illam præcisè sumptam in singulis suis inferioribus exa-

ctè, & purè similem, atque adeo vniuocam esse, iuxta doctrinam statutam *dist. 8. q. 8.* Quod si supposita transcendentia eius per inclusionem apud me impossibili, in singulis suis inferioribus purè, & exactè similis nequeat euadere, de quo non curo, neutiquam erit sub vno conceptu adunabilis. Cùm tamen adunabilem esse, & aduersarij fateantur, & supra à me *q. 21. proposit. 1.* absolute probatum sit. Ex quibus patet argumentum ab ipsis factum nihil præstare contra me.

Quinto obicitur Accidentia ex eo præcisè dicuntur entia, quia sunt aliquid substantiæ, quæ per se simpliciter, & propriè est ens, tantumdemque euenit creaturis comparatis cum Deo: ergo ens non vniuocè, sed analogicè dicitur de substantiâ, & accidentibus, de Deoque, & creaturis. Nego antecedens, accepto ente, vt modò illud accipimus, pro existente, aut potente existere. Accidentia quippe per se simpliciter, & propriè existunt, & possunt existere, tamen cum dependentiâ à substantiâ, tanquàm à suo subiecto, & creaturæ & per se etiam propriè, & simpliciter existunt, possuntque existere, tamen cum dependentiâ à Deo, tanquàm à suo efficiente; eoque titulo non vero in argumento assignato entia in acceptione dictâ appellantur. Quidni ens ita sumptum de substantiâ, & accidentibus, de Deoque, & creaturis dicitur vniuocè.

Propositio 2.

Nomen *ens* immediatè sumptum pro essente quidpiam essentiale, & pro essente quidpiam accidentale non vniuocè, sed analogicè de illis dicitur analogia attributionis, siue, vt loquitur Arist. ad vnum, vel ab vno.

Ita sentit ipse Arist. *lib. 4. Metaph. cap. 1. & lib. 5. cap. 7. & lib. 7. cap. 1. sepeque alibi*, & cum eo S. Th. alique Peripatetici communiter, & ratio est: quia essentia quidpiam essentiale, seu substantiale, & essentia quidpiam accidentale (quorum primum Arist. ens per se, secundum ens per accidens vocat, vt supra notauimus) propterea immediatè cadentibus sub nomine *ens* vna ratio communis non datur, vt supra *q. 21. proposit. 2.* probatum est. Constat autem ex dictis in hac *q. hypoth. 1. & 2.* nomen significans plura non sub vna ratione cunctis communi, sed sub diuersis non vniuocum, sed vel æquiuiocum, vel analogum esse. Est autem *ens* ita usurpatum analogum esse attributionis, siue ad vnum, vel ab vno, quatenus *ens* ita usurpatum primariò, & per se dicitur de essente quidpiam essentiale, seu substantiale, secundariò autem, & per accidens de essente quidpiam accidentale, eo quod subiectum, quod ab actu essendi substantino, siue identificante dicitur ens. primariò, & per se est, siue identificat sibi suam essentiam, siue substantiam. Secundariò autem, & per accidens sibi adiunctum est, siue identificat sibi concretum accidentale ex se ipso, & tali accidente adiuncto coalescens.

Vnde cognosces Arist. locis citatis, vt textus eius præ se ferunt, pro eodè sumere substantiâ, & essentia, cui nomen ens primariò, & per se conuenire cesseret propter rationem datam: per accidentia autè, quibus conuenire arbitratu secundariò, & per accidens duntaxat intelligere eū cōcreta accidentalia adiectiue, vbi accidentia propriorum accidentiū per adiectionē ad subiectū funguntur munere. Cæteroquin ipsa accidentia secundū se, & abstractè cōsiderata, quo pacto suā essentiam per se habent, eaque sibi primariò, & per se identificant per actū essendi substantiū, idcirco

circo inter entia per se, & essentialia, seu substantialia, iuxta mentem Aristotelis censenda sunt. Videantur ad rem plura à nobis dicta *suprà disp. 9. quæst. 1. & 2.*

Propositio 3.

472 Nomen *ens* immediatè sumptum pro essente quidpiam increatum, & pro essente quidpiam creatum non vniucum, sed analogum est respectu Dei, & creaturarum.

Hoc sensu veniunt mihi intelligendi Auctores, qui absolute pronunciant nomen *ens* de Deo, & creaturis non vniucè dici, sed analogicè. Probo autem, propositionem. quia nomen *ens* ita usurpatum vnam rationem communem Deo, & creaturis significare nequit, iuxta dicta *quæstione vigesima prima*, *propos. 3.* Ergo respectu Dei, & creaturarum vniucum esse non potest: Erit ergo analogum: quia sicut Deus ab actu essendi, quo sibi identificat suam essentiam increatam, dicitur *ens* purè increatum; ita creaturæ ab actu essendi, quo sibi identificant suam essentiam creatam, dicuntur entia, purè creata. In quibus extremis quamdam proportionalitatis analogiam cernere est.

Propositio 4.

473 Quodlibet aliorum prædicatorum transcendendum, quæ recensimus *quæstione vigesima*, nomenque significans illud vniucum est comparatione eorum; de quibus dicitur.

Quia, ut statimus *quæstione vigesima prima*, *propos. 4.* quodlibet talium prædicatorum conceptus quidam est obiectiue vnus, communisque pluribus, per vnumque nomen eisdem etiam commune significatur. Quo nihil ad vniucationem eius desideratur iuxta definitionem vniucorum traditam *suprà hypoth. 1.*

474 Ex dictis in hac, & præcedente quæstione nonnulla consuetaria sunt colligenda. Prius tamen est adnotandum nos dicta *disp. 9. quæst. 1. & 2.* distinctionis gratià appellasse *ens* sumptum pro existente *ens* existentielle; sumptum verò pro essente quidpiam *ens* essentiale (prove essentiale existentielle contraponitur) diuidentes hoc cum Arist. in essentiale per se, quale est, quod sibi identificat essentiam per se; & essentiale per accidens, quale est, quod sibi identificat concretum accidentale, iuxta *superius* dicta. Et quoniam *ens* etiam pro potente existere, & pro potente esse quidpiam accipi solet: rursus existentielle in existentielle actuale, & existentielle potentiale diuisimus. Similiterque *ens* essentiale in actuale, & potentiale. Quibus appellationibus etiam impræcisiue utemur distinctionis, & breuitatis gratià, in consuetariis, quæ sequuntur.

Consuetarium 1.

475 Nomen *ens* comparatione entis existentialis, & entis essentialis æquiuocum est.

Quia *ens* existentielle, & *ens* essentiale extrema sunt valde inter se dissimilia, in vnumque proinde conceptum obiectiuum per nomen *ens* significabile non coeunt, sed immediatè, quia dissimilia per nomen *ens* significantur, atque adeo æquiuocè. Quemadmodum actus existendi, qui forma est prioris concreti, & actus essendi quidpiam, qui est forma posterioris, vt potè valde inter se

Pharus Scientiarum, Tom. II.

dissimiles, æquiuocè etiam significantur per verbum *esse*. Quæ omnia ex superius dictis satis sunt nota.

Consuetarium 2.

Non tenens comparatione entis actualis, & potentialis (tam existentialis, quam essentialis) etiam est æquiuocum, aut analogum.

Quia etiam potentia ad essendum, & actus essendi, quæ talium concretorum sunt formæ, atque adeo & concreta ipsa dissimilia sunt inter se, vt constat; in eademque proinde rationem per nomen *ens* significatam non coeunt, sed solo in nomine ipso conueniunt; atque adeo vel æquiuocè, vel analogicè, si ob habitudinem vnus ad aliud ex vno ad aliud nomen extensum est, vt videtur. Hæc etiam ex *suprà* dictis satis nota sunt.

Consuetarium 3.

Conceptus obiectiuus significatus per nomen *ens* sumptum vel pro existente, vel pro potente existere, quo pacto vniucum esse statimus *propos. 1.* comparatione omnium vel existentium, vel potentium existere verè, & propriè est vniuersalis respectu eorumdem. Proindeque ad aliquam pertinet ex speciebus prædicabilium vniuersalium recensitis *quæst. 7.*

Prima pars huius consuetarij inde constat: quia conceptus obiectiuus per nomen vniucum multis commune significatur; eo ipso est vnus conueniens multis, & prædicabilis de multis, vt constat ex dictis. Quod ipsum est esse illud verè, proprièque vniuersalem. Secunda autem pars constat ex eo, quod nulla est species vniuersalis, quæ in recensitis loco citato comprehensa non sit.

Sed queris, ad quam speciem vniuersalis pertineat *ens* dictum? Respondeo *ens* sumptum pro potente existere respectu quorundam suorum inferiorum esse genus; respectu aliorum speciem; & respectu aliorum passionem communem: nempe respectu substantiæ, & accidentis est genus immediatum; respectu hominis, leonis, &c. genus remotissimum: quia de hisce omnibus prædicatur vt pars metaphysica per aliam partem contrahibilis; respectu verò huius, & illius entis, & cæterorum vt sic est species: quia prædicatur de illis, vt de indiuiduis incompletis tanquam essentia integra communis eorum: respectu autem differentiarum substantiæ, & accidentis, hominis, & leonis &c. est passio communis: quia de his prædicatur vt accedens ipsis commune, & necessarium, vt potè, quod non per inclusionem, sed per adiectionem metaphysicam transcendit eiusmodi differentias iuxta doctrinam *suprà* statutam *q. 20.* Nec nouum est eundem conceptum obiectiuum multis communem ad plures, diuersasque species vniuersalis, seu prædicabilis pertinere penes diuersa inferiora, subiecta, ad quæ comparatur. Animal enim respectu huius, & illius animalis est species; respectu huius, & illius hominis est prædicabile mixtum; respectu leonis, & canis est genus; respectu rugibilis, & latrabilis est passio communis &c. De quo in *superioribus* etiam satis est dictum.

Iam verò *ens* sumptum pro existente actu, si comparatur ad hoc, & illud existens actu, quale erit species. Si comparatur ad Deum sumptum secundum se cum præcisione ab existentia, passio propria metaphysica erit eius vt potè prædicatum nostro modo concipiendi adiciens Deo

I 3 sic

sic concepto actum existendi ipsi conueniens necessarium. Si verò comparatur ad creaturas similiter secundum se conceptas accidens earum metaphysicum, atque contingens erit, utpotè quibus contingenter euenit actu existere: quo pacto *disputatione nona, questione septima* explicuimus.

Confectarium 4.

480 Cetera itidem prædicabilia transcendentia, quæ vniuoca esse statuimus *proposit. 4.* vniuersalia propriè sunt, ad suasque species vniuersalis consentaneè ad nuper dicta spectabunt.

Quia de iis omnibus, quod ad rem attinet, perinde ac de prædicabili transcendententi entis nuper exposito philosophandum venit, ut consideranti patebit.

Confectarium 5.

481 Nomen *accidens*, prout id significat, quod alteri adicitur ut subiecto, vniuocum est respectu omnium accidentium.

Quia in hoc, quod est subiecto adici omnia accidentia concipiuntur à nobis exactè similia: adeoque sub vno conceptu cunctis communi per nomen *accidens* significabili adunabilia sunt, de factoque adunantur à nobis. Quo nihil desideratur, ut illa in tali conceptu, & nomine conueniant vniuocè. Vnde etsi talis accidentis conceptus transcendens sit, vniuersalis nihilominus propriè est, ad suasque vniuersalis species spectat, quemadmodum de ente, & aliis transcendentibus *consect. 3. & 4.* expositum est.

482 Mitto alia plura, quæ ex dictis faciliè ab vno-

quoque colligi poterunt. Per ea enim, quæ hucusque sunt tradita, faciliè quisque diiudicare poterit, quænam vocabula vniuoca, & quænam æquiouca, siue analogica dicenda sint; & quomodo quilibet conceptus communis per quauis vocabula vniuoca significati vniuersales sint, ad quasque species vniuersalis pertineant.

Hoc vnum adnoto, quod iam tetigi *questio- 483 ne octaua*, persepe vsu venire, ut nomina, quæ iuxta suam primariam significationem æquiouca, vel analogica sunt: eo quod non ad vnum communem pluribus, sed ad plures, diuersosque conceptus immediatè significandos primitus sunt imposita, communiter vsurpentur tanquam vniuoca; eo quod veluti reflexè quodammodo vniuoca facta sunt: nimirum, quia licet primarij conceptus obiectorum, ad quos immediatè significandos imposita sunt, à diuersitate phantasmatum sensibilium, in quibus sunt à nobis concepta talia obiecta, iuxta doctrinam supra statutam *disputatione secunda, questione tertia: & sæpe alibi*, diuersi euaserint; secundarij tamen eorundem obiectorum conceptus, quos per phantasmata ipsorum nominum solemus formare, exactè similes; atque adeo in vnum adunabiles sunt, de factoque à nobis adunantur, sicque adunati per eadem nomina significandi veniunt. Quo nihil deest, quominus hæc veluti per reflexionem quamdam vniuoca euadant; tamen directè spectata æquiouca, vel analogica sunt. Taliæque subinde loquendo absolutè dicantur. Ita contingit haud dubiè in istis nominibus *Res, entitas, essentia, quidditas: aliquid, quidpiam, hoc, illud, istud, ipsum, quod, & cæteris huiusmodi*. Imò in plerisque aliis æquioucis, & analogis ita contingere videtur.